

LÄNSSTYRELSENVästerbottens län
LänsantikvarienByrådirektör
G Johansson

BESLUT

1984-03-26

11.392-10-84

Rek + mb

Stiftelsen Skärgårdens Sågverksmuseum
c/o Ralph Höber
Djupsundsudden
913 00 HOLMSUND

Byggnadsminnesförklaring av f d arbetarbostad nr 114 (Skärgårdens Sågverksmuseum) på Västerbacken, stadsäga 654 F i Holmsund, Umeå kommun, Västerbottens län
(5 bilagor)

Fråga om byggnadsminnesförklaring av f d arbetarbostad nr 114 på rubricerade fastighet har väckts den 8 april 1982.

Byggnadsnämnden har avgivit yttrande i ärendet den 14 juni 1982 och förklarat sig inte ha något att erinra mot byggnadsminnesförklaringen.

Fastigheten ägs av Kursgårdsföreningen Västerbacken, en av stiftelsebildarna i Stiftelsen Skärgårdens Sågverksmuseum. F d arbetarbostaden nr 114 har av kursgårdsföreningen överlåtits till stiftelsen.

Stiftelsen Skärgårdens Sågverksmuseum har i skrivelse den 22 december 1983 godkänt föreslagna skyddsföreskrifter.

Riksantikvarieämbetet har i yttrande den 19 januari 1982 tillstyrkt byggnadsminnesförklaring av samtliga arbetarhus på Västerbacken.

Arbetarbostad nr 114 är en av de 13 ursprungliga arbetarbostadshusen på området Västerbacken i Holmsund. Detta samhälle byggdes upp på 1850- och 60-talen som lastageplats för Baggböle sågverk, vars ägare James Dickson & Co i Göteborg, förutom bostäder även lät bygga kyrka, prästgård och skolhus för sina anställda i Holmsund.

Arbetarbostaden nr 114 är liksom de övriga bevarade, uppförd av timmer i två våningar under papptäckt sadeltak. De enkla fasaderna är inklädda med kraftig stående rödfärgad locklistpanel. I det inre finns snickerier och fasta inredningsdetaljer såsom väggskåp och kakelugnar bevarade från olika skeden i byggnadens äldre historia.

./. Byggnadens historia och utseende framgår av bifogade beskrivning.

Postadress
901 86 UMEÅ

Gatuadress
Storgatan 71 B

Telefon
090-10 70 00

Postgiro
3 51 94-0

1984-03-26

11.392-10-84

Arbetarbostaden nr 114 på Västerbacken ingår i ett välbevarat arbetarbostadssamhälle från 1800-talets mitt. Byggnaden åskådliggör den norrländska sågverksarbetarens boendeförhållanden kring 1800-talets mitt och senare del. Den har i stort bevarat sitt utseende och utformning från de äldsta perioderna i sin historia. Den kan därför anses bevara egenarten hos gången tids byggnadsskick och är med hänsyn därtill synnerligen märklig.

Länsstyrelsen förklarar med stöd av 1 § lagen om byggnadsminnen (SFS 1960:690, senaste lydelse 1976:440) f d arbetarbostad nr 114 (Skärgårdens Sågverksmuseum) på Västerbacken, stadsäga 654 F i Holmsund, Umeå kommun, för byggnadsminne.

Länsstyrelsen meddelar enligt 2 § samma lag följande skyddsföreskrifter:

Skyddade delar

- Byggnaden får inte rivas eller flyttas.
- Byggnaden får inte till det yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
- I byggnaden får sådana åtgärder inte vidtagas som medför ingrepp i befintlig rumsindelning eller stomme. I byggnaden skall äldre inredningsdetaljer bevaras.

Underhåll

- Byggnaden skall underhållas så att den inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar. Samråd i vård- och underhållsfrågor skall ske med länsstyrelsen.

Länsstyrelsen kan ge tillstånd till ändring av byggnadsminnet i strid mot meddelade skyddsföreskrifter om det måste ske för att byggnaden skall vara till nytta eller om eljest särskilda skäl föreligger.

Länsstyrelsen erinrar vidare om bestämmelsen i 50 § byggnadsstadgan att det åligger fastighetsägare att underhålla sina byggnader.

Enligt 14 § tredje stycket lagen om byggnadsminnen gäller detta beslut omedelbart, även om det överklagas.

./. Detta beslut kan överklagas hos kammarrätten, se bilaga.

I detta ärende har länsstyrelsens styrelse beslutat.

Sven Johansson

Märt Saarm

Bilagor

Byggnadsbeskrivning (bil 1)
Situationsplan (" 2)
Uppmättningsritning (" 3)
Fotografier (" 4)
Besvärshänvisning (" 5)

Kopia till

byggnadsnämnden, rek
riksantikvarieämbetet och statens historiska museer för
ev överklagande (3 ex), delgivningskvitto
Västerbottens museum
kulturnämnden
planenheten
länsantikvarien
kammarrätten i Sundsvall för lagakraftbevis
inskrivningsmyndigheten, rek (efter laga kraft)
fastighetsregistermyndigheten, rek (efter laga kraft)
riksantikvarieämbetet, byggnadsminnesregistret (efter laga
kraft)
Västerbottens museum (efter laga kraft)
handlingarna + besvärshänvisning

Arbetarbostad nr 114 (Skärgårdens Sågverksmuseum) på Västerbacken, stadsäga 654 F i Holmsund, Umeå kommun

Historia

Ett av länets märkligaste arbetarbostadsområden är utan tvekan det parti av Holmsunds samhälle som i dag kallas Västerbacken. Detta är det ursprungliga Holmsund, det självständiga lilla samhälle som James Dickson lät bygga för sina arbetare vid Baggbölesågens lastageplats vid Umeälvens utlopp. Åtta arbetarkaserner ligger kvar, föga förändrade till det yttre sedan 1850-talet, liksom kyrka och prästgård uppförda ett årtioende senare.

Kontoret och förvaltarbostaden i områdets centrum ersattes på 1960-talet av nuvarande byggnad.

Kasernerna ligger ordnade tre och tre på en hög udde med utsikt över fjärden. På äldre kartor ser vi att antalet baracker varit ännu större. Några flyttades också från Baggböle, då sågverket lades ner på 1880-talet och den nya ångsågen vid lastageplatsen i Holmsund togs i bruk. År 1898 fanns här tjugo kaserner. Också en av de senare kasernerna finns kvar på Västerbacken.

Lastageplatsen hade behov av såväl kvinnlig som manlig arbetskraft. Bräderna som flottats i älven två mil måste skrubbas, innan de torkades i brädgårdarna för att så småningom lastas ombord på segelfartygen i hamnen.

De 13 äldsta kasernerna var alla lika. De var uppförda i två våningar med vardera fyra rum placerade parvis vid sidan av en genomgående förstuga med trappor och skrubbar. Förvaringsutrymmen fanns också på vinden och i separata rum. Husen timrades upp på stenfot och brädfodrades med kraftig locklistpanel, som delvis sitter kvar än i dag. Gavelröstena är inte timrade utan endast inbrädade.

Två skorstensstockar finns i varje hus, där de inte är borttagna vid senare renovering av det inre.

Enligt provinsialläkarens rapport för 1907 var dessa äldsta baracker då ännu inredda som spisrum för en familj. Hur förhållandena var får man en klar bild av genom följande citat: "En familj på 9 personer bebodde en sådan enrumslägenhet, vars golvyta var 5,5x4,5 kvm och höjden till taket 2,35 meter. Till detta rum hörde ett skåp med hyllor i förstugan, men ingen skrub eller garderob, däremot disponerades ett litet rum på vinden, som enligt uppgift om vintern är obeboeligt".

Provinsiälläkaren rekommenderade sammanslagning av två spisrum till lägenheter om ett rum och kök, vilket bolaget tog ad notam. Redan 1908 kunde han konstatera att den stora familjen hade fått flytta in i en ny lägenhet om rum och kök. Detta blev sedan standard för familjer med flera barn.

Sex av bostadshusen, som tillhör Umeå kommun, fungerar nu som flerfamiljshus. Kontorshuset och arbetarbostad nr 113 ägs av Stiftelsen Kursgården Västerbacken. Arbetarbostad nr 114 tillhör numera Stiftelsen Skärgårdens Sågverksmuseum, som bildats för att ta hand om huset och verka för att den bevaras och inreds som museum. Arbetarhusen är till det yttre väl bevarade. Nr 114 har dessutom välbevarade detaljer i det inre.

I Baggböle finns den samtida förvaltarbostaden kvar, skyddad som byggnadsminne, men inga arbetarbostäder har bevarats i denna miljö. Ett bevarande av arbetarhusen på Västerbacken gör bilden av Dicksonska företagens bostadsbestånd mera fullständig. Fråga har väckts om byggnadsminnesförklaring av samtliga arbetarhus som nu finns kvar.

Västerbacken är markerat som länsintresse i den fysiska riksplaneringen och i gällande stadsplan från år 1978 utlagt som bevarandeområde med skyddsbestämmelser för husen och miljön. I den pågående revideringen av den fysiska riksplaneringen kan området komma att omprioriteras från länsintresse till riksintresse med hänsyn till de nya fakta som framkommit i de senaste årens inventeringar av arbetarbostäder i Västerbotten.

Beskrivning (se även fotografier och uppmättningsritning)

Arbetarbostad nr 114, uppförd omkring 1850, är uppförd i två våningar jämte vindsvåning med två kamrar. Huset är timrat och vilar på en sockel av natursten. Fasaderna är inklädda med kraftig stående locklistpanel, falurödfärgad. Fönstren har mittpost med två lufter om tre rutor. Fönsteromfattningarna är vitmålade, fönsterspröjsarna ljusgula. Fönsterkarmarna är narade liksom ytterdörrarna. Taket är ett sadeltak och täckt med papp. Huset har två skorstenar med krön.

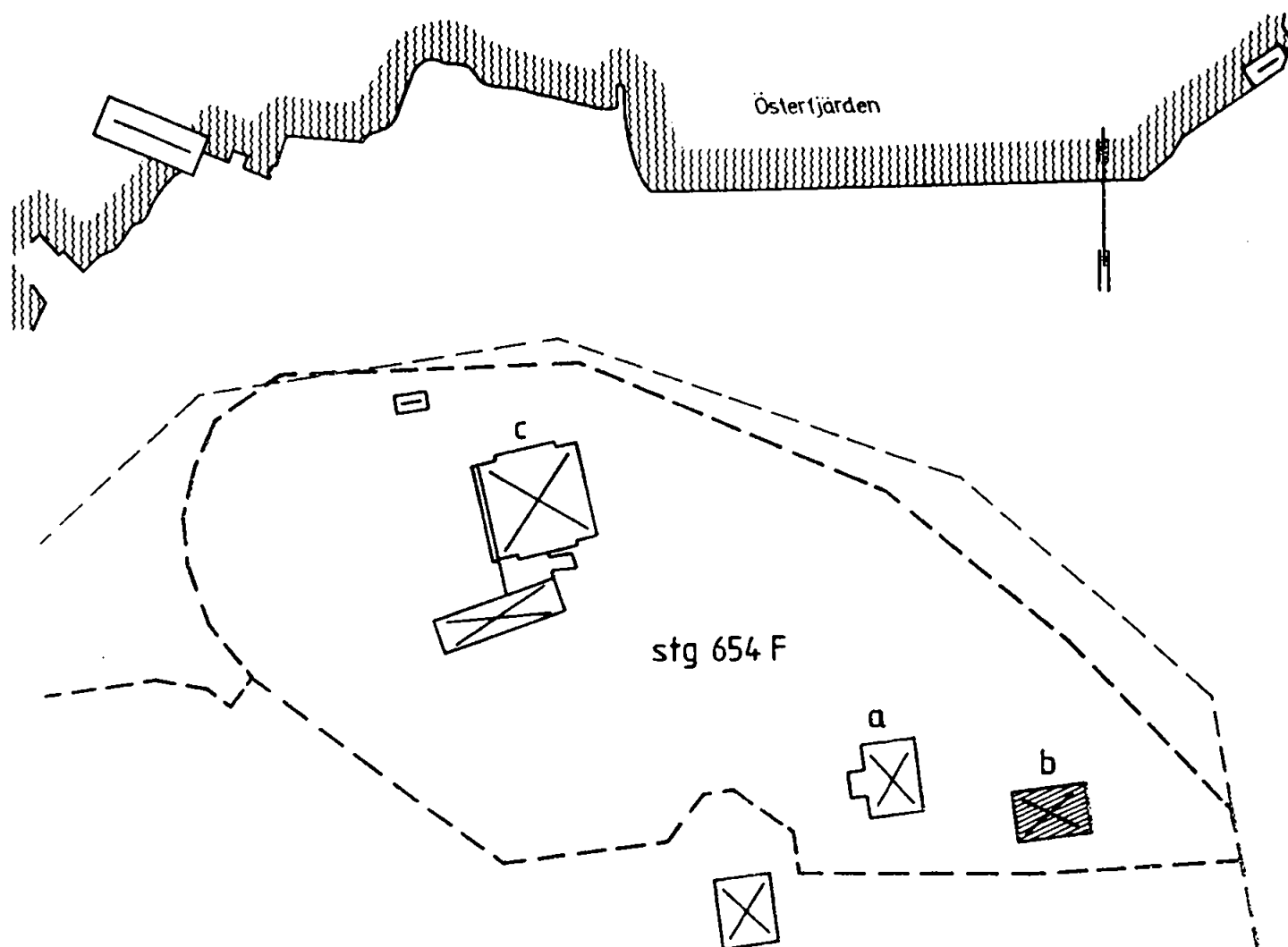
I det inre finns såväl snickerier som andra fasta inredningsdetaljer bevarade. Detta gäller bl a paneltak, taklister, socklar, dörrar och dörrfoder, fönsteromfattningar, trappträcken och kakelugnar, pärl- och fasspont bl a i inbyggda garderober i den genomgående förstugan.

BYGGNADSMINNESFÖRKLARING AV FD ARBETARBOSTAD NR 114 (SKÄRGÅRDENS
SÅGVERKSMUSEUM) PÅ VÄSTERBACKEN, STADSÄGA 654 F I HOLMSUND, UMEÅ KN,
VÄSTERBOTTENS LÄN

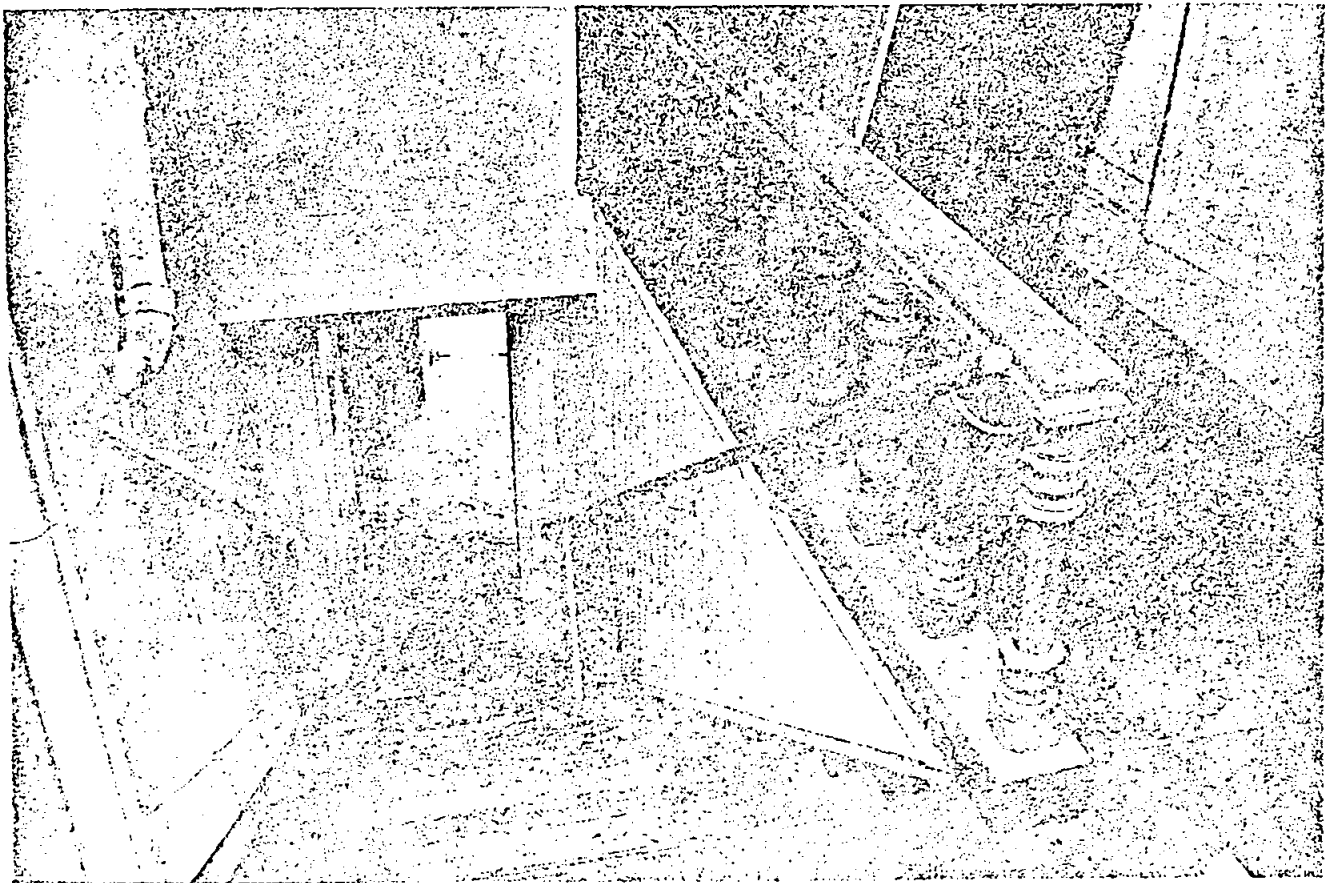

Byggnad som åtnjuter skydd
enligt byggnadsminneslagen

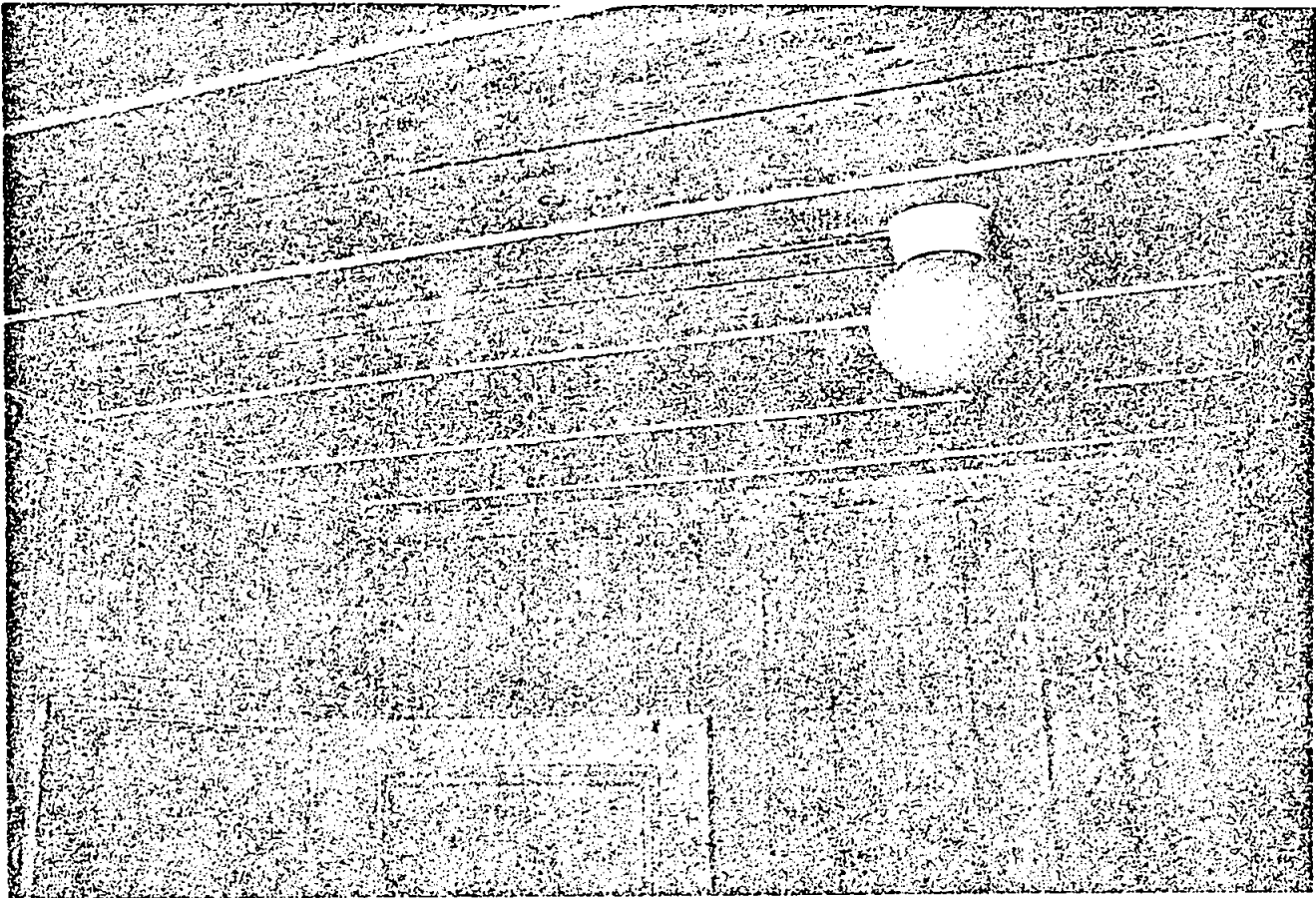
- a Arbetarbostad nr 113
- b Arbetarbostad nr 114 (Skärgårdens sågverksmuseum)
- c Kursgården Västerbacken

11.392-10-84

11.392-10-84

11.392-10-84

